

Socialpsyko- logiska tankar kring psykisk sjukdom

Lars-Christer Hydén. **Psykiatri samhälle patient. Psykisk sjukdom i socialt och kulturellt perspektiv**. 194 sidor Stockholm: Natur och Kultur, 1995. Pris ca 285 kr. ISBN 91-27-05549-3.

Recensent: företagsläkare/specialist i allmän psykiatri Monika Björklund, Landstingshalsan, Stockholm.

För den som arbetar med ett långt perspektiv på långvarigt psykiskt sjuka och deras omvärld är vissa av tankegångarna i Lars-Christer Hydéns bok välbekanta. Så var t ex det av Goffman myntade begreppet »förödmjukelseprocessen», som inleder patientens »sjukdomskarriär», grundläggande och viktigt att känna till för 20 år sedan. Det är så fortfarande och lyfts nu åter fram av Lars-Christer Hydén, socialpsykolog och lektor vid institutet för socialt arbete vid Stockholms universitet.

Han pekar på risken för passivisering i vården och därav följande institutionsskador. Han framhåller vikten av lämpliga mellanvårdsformer och meningsfull sysselsättning. Detta bör ske med patientens egna önskemål för ögonen, i realistiska former, och leda fram till ett arbete.

I boken ges en fin sammanfattning av nyare socialpsykologiska tankar och forskning om psykisk sjukdom samt återövring av hälsa i vårt samhälle och med utblick mot andra kulturer.

Fokuserar patienten

Författaren vänder sig mot den psykiatri som kallt diagnostiserar och objektiviserar patienten. Exempel ges med några fallbeskrivningar. Han beskriver den diagnostiserande journalskrivningen och ställer den mot de inklämmande intervjuer som gjorts av psykologer och som i stället fokuserat patienternas upplevelse av sin livssituation och av sin sjukdom.

Han framhåller det friska hos den sjuka och rätten att bli hörd och respekterad som människa och medborgare. Andra har tidigare framfört detta humanistiska budskap, men troligen måste varje tid formulera

sina egna sanningar på ett nytt sätt. Här är det Lars-Christer Hydén som med intressanta socialpsykologiska och språkliga analyser och dessutom med varmt engagemang vädjar till vår tids behandlare.

När han något ironiserar över det diagnostiska språket kan man som psykiater vilja försvara sig med att det är dock skillnad mellan att vid ett akutbesök försöka beskriva ett tillstånd, och att i ett längre framskridet skede, sedan olika behandlingsförsök gjorts, tillsammans med patienten analysera här och nu och vad som lett fram till den aktuella situationen.

Men om man som psykiater lämnar sin försvarsinställning och är öppen för Lars-Christer Hydéns budskap så uppfattar jag att han inte menar att man skall lämna diagnostik och farmaka, men att dessa bör utgöra en mindre del av vården. I stället bör man komplettera med mer resurser för att ge tid åt individens berättelse om hur han upplever sitt liv; främja de friska krafterna och lyssna med respekt. Det leder till ett värdigare liv för patienten, antingen han botas eller ej.

För vårdpersonal och administratörer

Jag tror att denna bok är en nyttig läsning för all vårdpersonal och för administratörer som arbetar med vård av psykiskt sjuka. Det är alltför lätt, nu när samhällsklimatet hårdnat, att krypa bakom prioriteringskraven och syssla med någon form av sorteringsarbete. Då är det viktigt att den socialpsykologiska delen i behandlingen framhålls för att vi verk-

NYA BÖCKER

ligen skall tillämpa begreppet helhetssyn.

Transkulturellt perspektiv

Lars-Christer Hydén skriver rakt och lättförståeligt och samtidigt tätt och innehållsrikt. Han stödjer sig på flera intressanta språkfilosofiskt och etnologiskt verksamma forskare och redogör för deras begrepp, t ex »rekonstruktion av livsberättelsen» (Shafer) och »retoriska effekter, sjukdomsidiom» (Nichter). Han uppehåller sig mycket vid det transkulturella perspektivet, hur sjukdom och behandling formas olika i olika kulturer.

Dessutom är han skönlitterärt beläst och har valt sinnrika citat för att belysa resonemangen.

Alltså: en allmänbildande bok som kan rekommenderas alla som redan har en viss erfarenhet av att arbeta med psykiskt sjuka människor. •

Symtom- orienterad lärobok om barnsjukdomar

Johannes C Melchior, red. **Børnesygdomme. En symptomorienteret lærebog**. 225 sidor. Köpenhamn-Århus-Odense: FDLs forlag, 1995. Pris 295 dkr. ISBN 87-7437-349-8.

Recensent: docent Hans K:son Blomquist, barnhälsovårdsöverläkare, Norrlands Universitetssjukhus, Umeå.

Boken är skriven av välrenommerade danska kolleger. Professorn i pediatrik vid Rigshospitalet i Köpenhamn Johannes C Melchior har varit redaktör. Boken är lättläst. Den har tydliga rubriker, överskådliga tabeller, ett stort antal illustrationer och ett utförligt register, men inga referenser. Det danska språket torde inte välla några problem för en motive-rad svensk läsare.

Utgår från symtomen

Boken är symptomorienterad – man har utgått från ett antal i barnåldern vanliga symtom

och under respektive rubrik räknat upp sjukdomar med aktuellt symtom och kortfattat diskuterat lämplig utredning. Vissa avsnitt är emellertid mera traditionellt utformade.

Målgruppen torde vara medicine studerande under grundutbildningen.

Ojämn disposition

Boken är, i mitt tycke ojämn. Vissa avsnitt, framför allt de som berör medfödda missbildningar, neurologi och kardiopulmonella symtom, tillsammans nästan hälften av boken, är väl skrivna och fylliga medan andra organsystem och symtom är mera knapphändigt behandlade.

Text ett vanligt symtom som sömnproblem behandlas på endast en halv sida. Avsnittet rörande psykosomatiska symtom är också överraskande kort. Generellt har boken en tyngdpunkt i somatiska symtom under de allra första levnadsåren.

Behandlingen är enligt förordet »kun nævent kort fordi den andras hele tiden» – ett skäl som tål att diskuteras och något som naturligtvis innebär en klar begränsning i användandet som lärobok.

Komplement i undervisningen

En symtomorienterad ansats lämpar sig naturligtvis väl för olika former av dataprogram, och i avvaktan på att sådana får en ökad spridning kan boken, trots ovannämnda anmärkningar, vara av värde som komplement i undervisningen och som uppslagsbok. •

Ett livs koncentrat av lungtumor- diagnostik

Alfred Szamosi. **Lung cancer. The art of detection by conventional radiography**. 116 sidor. Stockholm: Almqvist & Wiksell International AB, 1995. Pris ca 350 kr. ISBN 91-630-2980-4.

Recensent: chefsöverläkare Ingvar Andersson, röntgendiagnostiska avdelningen, Universitetssjukhuset MAS, Malmö.

När en ansedd thoraxradiolog som Alfred Szamosi tar till orda finns det anledning att

spetsa öronen. Det visar sig också vara mödan värt.

Föreliggande volym utgör en rapsodisk framställning av lungröntgendiagnostiken – rapsodisk därför att endast de delar som har relevans för tidig diagnostik av lungcancer berörs.

Tolka tidiga tecken

Författaren har tagit som utgångspunkt det kända förhållandet att det oftast finns en eller flera negativa lungröntgenundersökningar utförda månaderna eller åren före diagnos-tillfället. Vid retrospektiv granskning kan något slags »tidiga» förändringar ses i kanske hälften av fallen. Författaren vill raffinera läsarens förmåga att upptäcka och rätt tolka dessa tidiga tecken.

Motivet till detta är i sin tur det allmänt antagna förhållandet att ju tidigare en cancer-sjukdom, i detta fall lungcancer, upptäcks och behandlas, desto större är patientens chans till definitiv bot. Författaren kommenterar dock inte det förhållandet att man inte påvisat någon signifikant effekt av systematiska undersökningar med lungröntgen i syfte att förbättra prognosen vid lungcancer.

Författaren håller sig till konventionell lungröntgen, eftersom denna fortfarande är den dominerande »screening-metoden». Det finns anledning att förmoda att detta förhållande inte kommer att ändras i första taget. Mycket av vad som sägs om perception, systematisk bildanalys och individualiserad undersökning gäller dessutom inte bara lungröntgen utan äger allmän giltighet.

Förtjänstfull framställning

Boken avhandlar primära och sekundära tecken på lungcancer, differentialdiagnostiska överväganden och fallgrorpar i diagnostiken på ett utomordentligt förtjänstfullt sätt. Framställningen skulle kanske ha vunnit ytterligare på ett flitigt användande av andra modaliteter, t ex datortomografi och magnetresonanstomografi för att illustrera såväl normal-anatomiska som patologiska förändringar. Kloka och viktiga synpunkter på röntgenut-låtandet framförs. Röntgenolo-gens uppgift är inte bara deskriptiv, utan yrkesskicklighe-ten visar sig i de konklusioner som alltid bör avsluta ett röntgenutlåtande. Dessa är baserade på bedömning av sannolikheten för olika differentialdiag-noser. En sådan sannolikhets-

NYA BÖCKER

bedömning är i sin tur beroen-de av kunskaper och erfaren-het. Att bara furnera en de-skription är i dessa köp/säljtider att sälja en produkt som kö-paren själv måste räkna ut hur han skall använda.

Att sedan författaren själv är något oklar i framställningen av hur olika faktorer, t ex rökning, påverkar sannolikheten för lungcancerdiagnosen är en annan sak! Många viktiga diag-nostiska distinktioner beto-nas, t ex att diagnosen atelektas inte bör grundas enbart på iakt-tagelsen av en förtätning utan även på kärlmönstret. Ett illus-trativt exempel finns i figur 83. Läsaren drabbas dock omedel-bart av en intellektuell knock-out när författaren i samma il-lustration påstår beträffande en sidobild, som visar en tydlig förtätning, »there are no ob-viously pathological densiti-es».

Även solen har fläckar

Som redan framgått har alltså även solen sina fläckar. Vissa delar av framställningen är mindre stringenta. Detta gäller t ex framställningen rörande tumörers tillväxthastighet. Det finns också en del språkliga in-advertenser inklusive inslag av svengelska. Exempel är »on ground of» i stället för »due to» eller andra mera gängse uttryck. »Derivates» skall vara »derivatives». »Mammectomy» är förvisso icke det vanli-gen använda uttrycket utan »mastectomy». »Characteristica» bör vara »characteristics», »caverna» bör vara »cavern». I bildtexten till figur 46 står verbet i singularis istället för plu-ralis.

Andra detaljer som bör ändras i kommande upplagor: Delar av bildtexten till figur 25 saknas. Flitigare användande av pilar och mera exakt place-ring av pilar är en annan rekommendation för framtiden.

Värdefull lärobok

Sammanfattningsvis är detta en mycket värdefull lärobok, som egentligen saknar motsva-righet i litteraturen. Den bör definitivt användas i utbild-ningen av specialister i röntgendiagnostik men har också stort värde för lung- och tho-raxkirurgiska kolleger med fle-ra, vilka önskar ta del av ett livs koncentrat av lungtumördiagnostik. •

God vägledning i fysisk uthållighetsträning

Janne Carlstedt. **Uthållighetsträning. Om aerob och anaerob träning.** 122 sidor. Farsta: SISU Idrottsböcker, 1995. Pris ca 200 kr. ISBN 91-87660-17-2.

Recensent: docent Jon Karlsson, ortopediska kliniken, Östra sjukhuset, Göteborg.

Under senaste två till tre åren har SISU (Svenska idrottsrörelsens studieförbund) i samarbete med Idrottens bokklubb, kommit ut med ett flertal intressanta böcker, som har ett stort användningsområde inom idrottsrörelsen och idrottsmedicinen på olika sätt. Denna bok om uthållighetsträning, skriven av Janne Carlstedt, som arbetar på Elittränarcentrum på Bosön i Stockholm, är en av dessa.

Träningsmetoder och praktiska råd

Boken, på drygt 120 sidor, är indelad i fem kapitel. De tre första är en allmän genomgång av uthållighetsträning, där författaren beskriver en del bakgrundsfaktorer, såsom olika muskelfibertyper, olika principer för träning beroende på ålder, syreupptagningsförmåga och blodcirkulation. Allt detta är tidigare välkända fakta, som här presenteras på ett överskådligt och bra sätt.

I det sista kapitlet ges en sammanfattande beskrivning av hur både aerob- och anaerob uthållighetsträning kan bedrivas. Det ges exempel på olika

träningsmetoder och ett antal praktiska träningsråd. Här har författaren haft den goda smaken att även diskutera uppvärmning och dess effekter. Härfter ges exempel på varierande träningsarbete, allt mellan långvarigt arbete med låg intensitet till maximalt tempointervall.

Ett antal test förekommer för att utvärdera effekten av träningen. Beskrivningarna av dessa test är dock kortfattade i texten, men utförligare beskrivning finns i bilagor.

Rikt illustrerad

Boken är lättläst, överskådlig, rikligt illustrerad med bilder och diagram. Den ger en bra sammanfattning av det som tidigare är känt. Även den mest okunnige har möjligheter att förstå teorier bakom och praktisk tillämpning vad gäller fysisk träning av detta slag. Jag hittade dock inga egentliga nyheter i boken.

Förslag till studieplan

Boken avslutas med ett förslag till studieplan och studie-cirkel. En utförlig ordlista finns också. Båda dessa delar ökar bokens användbarhet i hög grad. Litteraturlistan där-emot är tyvärr helt oanvändbar.

Utmärkt bok för bred målgrupp

Sammanfattningsvis anser jag att detta är en utmärkt bok, som ger en bra översikt över ett område som inte är helt enkelt. Den riktar sig huvudsakligen till personer som tidigare har en liten kunskap om hur träning kan bedrivas och vilka de förväntade effekterna är. Det kan vara forskare, läkare i allmän- eller specialistvård, allmänhet eller idrottstränare på klubb- eller individnivå. Boken har nämligen något att ge till samtliga dessa kategorier, men den riktar sig inte uteslutande till någon av dem. Det är kanske en fördel. I vissa avseenden kan även de som inte tidigare har haft kunskap om eller intresse av de fakta som boken presenterar använda den, vilket naturligtvis är positivt.

Jag tror dock att boken huvudsakligen riktar sig till idrottsutövare och idrottstränare, men den kan dessutom vara av stort värde för läkare och annan sjukvårdspersonal som arbetar på ett eller annat sätt med idrottsmän eller vägleder allmänheten i hur fysisk uthållighetsträning kan bedrivas, exempelvis i samband med sjukdom eller åldrande. Jag rekommenderar boken varmt. •